

smrtno kazen za njegove nasprotnike,¹⁰ kar pa je on sam preprečil.

Največji pomen pa je dal tej instituciji Telipinuš, ko ji je pripoznal celo sodstvo nad kraljem in ji s tem podelil *ius resistendi*, ki pa naj se uveljavlja na pravno urejen način.

Brez pretiravanja smemo ob zaključku ugotoviti, da je slika, ki jo nam omogočajo hetitski klinopisni napisi, v javnopravnem oziru presenetljiva. Orientalna indoevropska monarhija, ki ima v 17. stoletju pr. Kr. svojo ustavo, prežeto z miselnostjo plemenitega odpuščanja! Pankuš, aristokratski činitelj, ki sodeluje s kraljem pri najvažnejših državnih poslih, in eventualno lahko celo sodi nad njim! Vse to so ugotovitve, ki so v popolnem nasprotju z našimi splošnimi predstavami o ustavnem življenju starega Vzhoda.

Enoosebna kapitalska družba in načelo omejene odgovornosti.

Dr. Božidar Kobè.

I. 1. Eno temeljnih načel privatnega prava je načelo neomejene odgovornosti kot osnova kredita. Dolžnik odgovarja s celotnim svojim premoženjem za svoje obveze. Omejitve te odgovornosti nastopi le izjemoma v zakonu določenih primerih (prim. §§ 821, 1283, 1409 odz. itd.), ali tudi pogodbeno, predvsem pa na splošno v obliki določenih vrst trgovinskih družb in gospodarskih zadrug.

Javni trgovinski družbi in komanditni družbi kot osebnim družbam stojita nasproti delniška družba in družba z omejeno zavezo kot kapitalski družbi.¹ Dočim je bistvo javne trgovinske družbe in komanditne družbe skupnost več oseb, ki temelji na osebnem neomejenem kreditu vsakega posameznega družbenika (če izvzamemo komanditista pri komanditni družbi), temelji kredit delniške družbe in družbe z omejeno zavezo na družbeni imovini in na njenem ločenem upravljanju. Delniška družba in družba z omejeno zavezo predpostavljata določeno osnovno glavnico in, ker postavlja zakon za ločeno upravljanje ter ohranitev osnovne glavnice stroge pogoje, zato lahko na drugi strani

¹⁰ Telipinušev tekst (K Bo III, 1, II) v. 28.

¹ Komanditne družbe na delnice ne navajam, ker v novem trgovinskem zakonu (NTZ) ni več urejena.

omeji jamstvo delničarja oz. družbenika pri dr. z o. z. na znesek vpisane vloge. Za obveze družbe niti delničarji niti družbeniki pri dr. z o. z. nikakor ne odgovarjajo (čl. 207 T. z., § 61 zakona o družbah z omejeno zavezo z dne 6. marca 1906; §§ 179 2, 415/2 NTZ.). Tega načela ne spremeni niti nadaljnja določba, da vsak družbenik dr. z o. z. odgovarja tudi za plačilo vlog ostalih družbenikov do višine osnovne glavnice. (§ 70 in sl. zak. o dr. z o. z.; § 415/2 v zvezi s §§ 453, 454/2, 455, 456, 450/2, 487/3 NTZ.). Delničarjem oz. družbenikom daje zakon omejitve odgovornosti, ker prevladuje v kapitalskih družbah element kapitala. Nasproti upnikom d. d. in dr. z o. z. je torej odgovornost omejena na družbeno imovino.²

Osnovna gospodarska ideja vsake delniške družbe je, zbrati kapital širokih ljudskih slojev za ustanovitev gospodarskih podjetij v skupne gospodarsko pridobitne namene. Za družbe z omejeno zavezo to sicer v tolikšni meri ne velja, vendar pa tudi tu odločuje element kapitala. Struktura vsake kapitalske družbe je torej strogo kolektivistično-kapitalistična. In to ne velja samo za velika podjetja v obliki delniških družb, ampak tudi za srednja in mala podjetja v obliki družb z omejeno zavezo, čeprav v manjši meri. To je bil namen zakonodavca in to bi morali tudi v gospodarskem življenju pričakovati.³

II. 2. Pričakovali bi namreč, da zahtevata obe obliki trgovinskih družb, namreč osebne in kapitalske družbe kot pogoj dejansko obstoječe družbeno razmerje, brez katerega

² Pri trgovinskih družbah moramo razlikovati odgovornost same družbe nasproti upnikom, odgovornost družbenikov kot članov družbe nasproti upnikom družbe in odgovornost t. j. obvezo družbenika nasproti družbi. Tu mislimo predvsem na prvo odgovornost ali boljše zavezo družbene imovine za družbene dolge. Seveda so vse tri odgovornosti v nujni zvezi. Da iz tega vidika izraz „družba z omejeno zavezo“ ni osnovan, ker je dejanska meja odgovornosti vrednost cele družbene imovine, kakor pri vsakem posamezniku gl. Škerlj, Dali je osnovan naziv „društvo sa organičenom odgovornošču“, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1939 (LI) 531.

³ Končno je gospodarska zadruga družba z nedoločenega števila članov (zadružnikov) s spremenljivim številom poslovnih deležev, ki se je vsak udeležuje neposredno in ki ima namen, da pospešuje njihovo gospodarstvo s skupnim opravljanjem poslov po načelu vzajemne pomoči članov (§ 1, odst. 1., zakona o gospodarskih zadruгах z dne 11. septembra 1937., Sl. N. št. 217 LXII — 463; Sl. L. z dne 9. oktobra 1937., 519 — 81, ki je vstopil v veljavo in dobil obvezno moč dne 24. septembra 1937). Ker se problem dotika zadruge le v omejeni meri, bom omenil zadrugo na ustreznem mestu. — O pojmu zadruge gl. Škerlj, Omejitve poslovanja gospodarskih zadrug, Slovenski Pravniki, 1939, 2.

ne moreta niti nastati, niti obstajati. Toda dočim je pri javni trgovinski družbi in komanditni družbi združitve vse imovine v eni roki eden izmed razlogov prestanka družbe (arg. a contr. čl. 125, 170 TZ.; §§ 136, 166 NTZ.), ker je obstoj osebne družbe odvisen od trajnega osebnega in imovinskega sodelovanja vseh družbenikov, tega pri delniški družbi in družbi z omejeno zavezo spričo njihove strukture ni (čl. 242 TZ., § 84 zak. o dr. z o. z.; §§ 365, 475 NTZ.). Pri kapitalskih družbah zakon ne postavlja omejitve, da ne bi mogel en družbenik združiti v svoji roki vse delnice ali deleže (oz. združiti pri družbi z omejeno zavezo vse deleže v en delež, ker more imeti družbenik le en delež, § 75/2 zak. o dr. z o. z.; §§ 415, 441 NTZ.). Element kapitala je torej odločilen tudi za vprašanje tkzv. enoosebne kapitalske družbe. Problem enoosebne družbe nastopi le pri kapitalskih družbah, nikakor pa ne pri osebnih.⁴

In res je nastalo v gospodarskem življenju zlasti po uveljavljenju zakona o dr. z o. z. nešteto enoosobnih družb (Einmannengesellschaft), družb, katerih vloge so združene v rokah enega družbenika in ki so na ta način dejansko postale prava poedinska trgovinska podjetja z omejeno zavezo (Einzelunternehmen mit beschränkter Haftung). Enoosebne družbe so tako de iure omogočile posameznim trgovcem brez posebnih težkoč omejeno odgovornost za podjetje. V bistvu vsake kapitalske družbe je namreč utemeljeno, da imovina podjetja s tako združitvijo delnic oz. deležev v rokah enega družbenika ne postane sestavni del celotne družbenikove imovine, ampak da ostane kakor prej ločena od ostalega imetja podjetnika kot posebna masa, ki obdrži tudi organizacijo d. d. ali dr. z o. z. in ki nudi prvenstveno varnost prejšnjim družbenim upnikom pred zasebnimi upniki družbenika.

3. Z združitvijo delnic ali deležev v eni roki se izvrši v osebnem sestavu dosedanje družbe globoka sprememba. Preostali družbenik postane edini predstavnik podjetja, njegova volja obvlada podjetje popolnoma, ne da bi bil vezan

⁴ Struktura gospodarske zadruga izključuje tvorbo enoosebne zadruga z omejeno zavezo, ker zakon določa minimalno število zadrušnikov (§ 61 št. 4. zakona o gospodarskih zadrugah). Ker pa prestane zadruga le, če ostane število zadrušnikov več kakor leto dni izpod deset, je treba priznati, da obstoji zadruga v tem letu lahko ne glede na število zadrušnikov. Zadostuje celo en zadrušnik. Teoretično je torej možna za tisto leto pred prestankom zadruga ali izpopolnitvijo članstva tudi enočlanska zadruga, toda praktično to ni zaradi strukture gospodarskih zadrug. Prim. Marković, Komentar zakona o privrednim zadrugama 1938, k §-u 5 str. 29 in §-u 61 str. 214.

na sodelovanje družbenikov kakor pri pravi družbi. Nastalo je iz družbe poedinsko podjetje v rokah preostalega družbenika, ki se okorišča nasproti upnikom z zavezo, omejeno le na „družbeno“ imovino. Družba je izginila. Ostane le še posamično podjetje z omejeno zavezo, ki obdrži kot posebna imovinska masa svojo pravno samostojnost po pravu d. d. in dr. z o. z., na kateri ima družbenik neomejen vpliv prav tako kot nad svojo ostalo imovino.

Kadar se združi družbena imovina v eni roki, imajo družbeni upniki le pravico, da jim ostane ta imovina nedotaknjena za varnost njihovim terjatvam. V ta namen so upravičeni zahtevati upoštevanje zakonskih določil organizacije d. d. ali dr. z o. z., ki ostane slej ko prej ista, le da edini družbenik pridobi neomejeno področje poslovanja v družbi. Sklep edinega družbenika nadomestuje sklep skupščine, on postavlja družbine organe itd. Spričo anonimnega značaja d. d. družbeni upniki tudi največkrat ne vedó, kolikšno je dejansko število delničarjev. Dejansko stanje članstva d. d. namreč ni ugotovljivo v trgovinskem registru, ker se delničarji ne vpisujejo, tako kot je via facti običaj za družbe z o. z. Nastanek enoosebne delniške družbe jim tako prav lahko ostane prikrit.

4. Že takoj vidimo, da so zlorabe tega dejanskega stanja ob pomanjkanju učinkovitih protiukrepov mogoče v neomejeni meri. Izvzeti je treba primer, kadar javno pravno telo pridobi vse delnice ali deleže. Ta primer ni nevaren. Problem nastane takrat, kadar pridobi vse delnice ali deleže neka druga fizična ali juristična oseba (n. pr. d. d.⁵). Edini družbenik združi družbeno imovino s svojo, razpolaga z obema imovinskima masama skupno, ne da bi ločil med družbenimi ter svojimi posli, sklepa med obema imovinama navidezne posle, ne loči med upniki družbe in upniki ostale svoje imovine ter daje prednost poslednjim na imovini družbe itd. S tem so v občutni meri ogrožene koristi upnikov. — Omejena zaveza družbe je upravičena le v toliko, kolikor se družbena imovina ločeno upravlja. Kadar pa tákega ločenega upravljanja ni, omejena odgovornost ni več osnovana, ker je zakon nikakor ne dovoljuje za izigravanje družbene oblike.

Toda zlorabe tega dopustnega pravnega instituta ne ograjajo samo zasebnih upnikov ustanovitelja enočlanske družbe ter dosedanjih in bodočih upnikov družbe, ampak posegajo globoko v gospodarsko življenje.

⁵ Enoosebna družba igra veliko vlogo v koncernih, kartelih, sindikatih. Gl. o tem Friedländer, Konzernrecht, 1927, 125 sl.

Pomislimo samo na komplicirana davčnoppravna vprašanja, ki jih lahko povzroči tako združenje vlog družbe v eni roki, združenje zasebnega in družbenega imetja ter različni navidezni posli med obema imovinskima masama. Tudi finančno gospodarstvo države je torej lahko ogroženo z izigravanjem davčnoppravnih predpisov.⁶

Poleg tega sledi že iz osnovnega namena vsake kapital-ske družbe, da je enoosebna družba sama na sebi nesmisel ter očitno nasprotuje smislu in namenu zakona. Kapitalaska družba, nastala kot kapitalistično-kolektivistična zajednica, izgublja v enoosebni družbi svoje pravo bistvo in značaj.

Razumljivo je tedaj, da je problem enoosebne družbe v okviru d. d. in dr. z o. z. ter načela omejene odgovornosti danes v vseh državah eden najtežjih ter v ospredju trgovin-skoppravnih prizadevanj po reformi dosedanjega prava del-niških družb in družb z omejeno zavezo ter trgovinskega prava sploh. Vsa reformna prizadevanja so seveda v nujni zvezi s splošnim priznanjem škodljivih posledic liberalno-kapitalističnega sistema. Ob pričakovanem uveljavljenju novega jugoslovanskega trgovinskega zakona ne bo torej brez razloga ogledati si v kratkih potezah vsa najnovejša stremjenja po rešitvi tega problema ter navesti one tehtne razloge, ki so napotili jugoslovanskega zakonodavca, da je ostal v NTZ. v bistvu pri stari ureditvi.

III. 5. Problem enoosebne družbe je mogoče rešiti na več načinov. Z odklonitvijo, omejeno pripu-stitvijo, neomejeno pripustitvijo in s po-sebno uzakonitvijo poedinskega podjetja z omejeno odgovornostjo.

Kdor a priori odklanja enoosebno družbo, ima lahko stališče. Potrebno mu je naglasiti le pojmovno nesmiselnost take družbene oblike, češ zakonodavec ima pri ureditvi d. d. in dr. z o. z. le prave družbe v mislih. Če je potrebno za ustanovitev družbe večje število oseb (vsaj dve), potem naj bi tudi za obstoj družbe veljali isti pogoji. Družba kot organizirana zajednica predpostavlja pojmovno večje šte-vilo oseb. Kakor hitro pa manjka ta osnova, tako da se šte-vilo članov zmanjša na enega, potem ne moremo več govo-

⁶ Navedem naj samo en primer: „družbenik“ prevali izgubo, ki jo je utrpel v privatnih poslih na družbo ter skuša zmanjšati davčno osnovo. V ostalem napotim na razpravo Wacke, Die Einmange-sellschaft im Steuerrecht, Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht, zv. 105, str. 9. — Iz prakse pri okrožnem sodišču v Ljubljani mi je znan primer, kjer je bila država na ta način oškodovana za težke tisočake. In to ni edini primer.

riti o družbi ali korporaciji v pravem pomenu besede, ker ena edina oseba ne more tvoriti neko korporacijsko t. j. sestavljeno skupno voljo v strogem smislu besede. Če združi en družbenik vse delnice ali deleže v svoji roki, potem bi nujno sledilo, da družba prestane, kajti s tem izgubi po zakonu določen smisel in namen. Toda ne glede na to, da enoosebna družba res ni prava družba, sami pojmovni razlogi vendar še ne govore za odklanjanje tega instituta, ki se je razvil proti namenu zakonodavca v gospodarskem življenju, kajti tudi rimsko pravo je poznalo korporacije s samo enim članom („sed si universitas ad unum rediit, magis admittitur posse eum convenire et conveniri, cum ius omnium in unum reciderit et stet nomen universitatis“ — L. 7 § 2 D 5, 4⁷). Tudi pojem juristične osebe temu ne nasprotuje. Družba traja dalje, če ne kot družbena oblika (korporacija), pa kot *j a m s t v e n a*⁸ ter se približuje drugim vrstam juristične osebe (ustanovam, zavodom, zapuščinski masi itd.). Družbena imovina ostane pravno posebna masa, ki obdrži svojo pravno sposobnost, podjetje pa postane poedinsko z omejeno zavezo v okviru d. d. ali dr. z o. z. Vendar praktično bistvo problema ni toliko v pojmovnih sporih nego v varovanju koristi privatnih upnikov ustanovitelja enočlanske družbe, še več pa v varovanju koristi dosedanjih in bodočih upnikov družbe. To je de lege lata in ferenda odločilno za priznanje ali nepriznanje enoosebne družbe.

Absolutna prepoved enoosebne družbe ima nujno za posledico, da družba, kadar združi en družbenik vse delnice ali deleže v eni roki, prestane, preostali družbenik pa jamči za „družbene“ dolgove neomejeno z vsem svojim premoženjem, kolikor nima pravice zahtevati likvidacijo družbe. Toda ali bi prepoved enoosebne družbe res odpravila vse zlorabe?

Če si stvar ogledamo bliže, moramo ugotoviti, da zlorabe, ki nastanejo pri enoosebni kapitalski družbi, niso omejene le na to obliko. Zlorabe nastanejo na ta način, da se neka le omejeno odgovorna pravna oseba more udeleževati s pomočjo take oblike brez učinkovite kontrole. To je pravi vzrok za zlorabe. Ta vzrok pa ni omejen le na čisto enočlanske družbe, ampak nastopa pri vseh družbah, kjer si pridobi nek družbenik (n. pr. „veliki delničar“) ali manjša skupina družbenikov (n. pr. sindikat delničarjev) neomejen

⁷ Dernburg, Pandekten, 6 izd., 1900, 148.

⁸ Wieland, Handelsrecht, I., 1921, 510 op. 9; II., 1931, 591.

vpliv.⁹ Isti položaj lahko nastopi pri rodbinskih, sorodstvenih, prijateljskih družbah in sploh pri vseh, kjer si en družbenik ali skupina družbenikov pridobi odločilen vpliv. Če torej napovemo boj enoosebnim družbam, bi morali prav isto storiti nasproti takim vrstam družb, ki se močno približujejo osebnim družbam. Ali ni zato tudi za take vrste družb utemeljena neomejena odgovornost za družbene dolgove?

Enostavna prepoved enoosebne družbe bi nikakor ne odpravila težav. Isti položaj si namreč družbenik lahko pridobi s fiktivnimi delničarji, uspeh bi bil pa ravno nasproten. Poslovno zaupanje bi bilo še bolj omájano spričo zamotanejšega dejanskega članskega stanja družb.

Enoosebna družba, ki je podvržena v svojem poslovanju dalekosežni kontroli nadzornih organov ter države in kjer „družbenik“ ob zlorabi svojega položaja kot edini dejanski gospodar družbe jamči s celotnim svojim premoženjem, nikakor ni nevarna; veččlanska družba, kjer en družbenik pod okriljem omejenega jamstva družbe uveljavlja svojo voljo neomejeno, je prav toliko nevarna in škodljiva kot čista enočlanska družba. Ne glede na to so upniki zainteresirani le v toliko, da se družbena imovina ohrani kot celota v varovanje njihovih koristi. Prav vseeno jim je, ali je osnovna glavica najmanj milijon dinarjev pri d. d. (§ 188 odst. 1., NTZ.) oz. 200.000.— dinarjev pri dr. z o. z. (§ 420 odst. 2., NTZ.) razdeljena med številno članstvo ali pa jo ima v rokah en sam delničar oz. družbenik. Tudi s stališča družbenih upnikov torej enoosebna družba ni toliko nevarna, kakor na prvi mah izgleda. Prepoved take fiktivne družbe z določitvijo najmanjšega števila članov, ki je potrebno za obstoj družbe ali pa z določbo, da z združitvijo delnic oz. deležev v eni roki postane družbenik neomejeno odgovoren za družbene obveznosti, bi nikakor ne odpravila zlorab. Določbe zakona bi bilo prav lahko izigrati s fiktivnimi družbeniki z majhnim številom delnic ali majhnimi deleži, tako da bi odločilni družbenik prišel do istega položaja kakor pri enoosebni družbi. Na drugi strani nastopijo iste težkoče pri vseh družbah, kjer si pridobi en družbenik ali skupina družbenikov (n. pr. sindikat delničarjev) odločilen vpliv.

Absolutno prepoved navidezne družbe v rokah enega družbenika je usvojil ~~znaten del zakonodaj~~¹⁰ ter

⁹ Škerlj, O odgovornosti organa akcionarskih društava, Referat, Spomenica za III. glavnu skupštino kongresa pravnika kraljevine Jugoslavije, 1927, 19, zlasti 50, 51.

¹⁰ Bolgarski zakon o dr. z o. z. od 8. maja 1924, čl. 105 t. 6; Švedski zakon o d. d. od 12. avgusta 1910 § 97 t. 2; Prim. Hallstein,

smatra združitev vlog v eni roki za razlog prestanka družbe. Preostali družbenik jamči odslej neomejeno. Če v zakonu ni zadevnih jasnih predpisov, sta v številnih državah tudi judikatura in pravna znanost zavzeli odklonilno stališče. V tem smislu je dosledna zlasti francoska judikatura.¹¹ V Angliji so bile sprva take fiktivne družbe dovoljene pod imenom „One-man company“, toda Companies Consolidation Act od 1908 (prav tako od 1929) jih je prepovedal. Če pade število družbenikov v angleški Private Company pod dva, jamči preostali družbenik neomejeno za družbene dolgove, lahko pa zahteva likvidacijo družbe. Prepoved je v Angliji povzročila ustanovitev številnih kapital-skih družb s fiktivnimi delničarji.¹²

6. Druga rešitev vprašanja enoosebne družbe obstoji v omejeni pripustitvi take navidezne družbe. Enoosebna družba naj bi bila sicer dopustna, toda upniki bi imeli pravico, v določenem roku zahtevati pri sodišču prestanek družbe ter njeno likvidacijo. To rešitev poznata zlasti francoski in belgijski zakon o delniških družbah.¹³ Po splošnem mnenju pa tudi tu jamči družbenik za dobo združitve delnic v eni roki neomejeno z vso svojo imovino, da, družba celó prestane.¹⁴

Slično je rešil problem švicarski zakonodavec. V reformi obligacijskega prava (OR) z dne 18. decembra 1936 sicer ni opustil enoosebne družbe, vendar pa je dal upnikom pravico, da zahtevajo pri sodišču prestanek družbe ter njeno likvidacijo, če pade število družbenikov pod tri in se to protizakonito stanje z izpopolnitvijo števila družbenikov

Die Aktienrechte der Gegenwart, 1931, 355; franc. zakon o dr. z o. z. od 7. marca 1925 zahteva vsaj dva družbenika (čl. 5); francoskemu je sledil belgijski zakon o dr. z o. z. od 9. julija 1935.

¹¹ Čl. 38 franc. zak. o d. d. od 24. julija 1867: La dissolution peut être prononcée, sur la demande de toute partie intéressée, lorsqu'un an s'est écoulé depuis l'époque où le nombre des associés est réduit à moins de sept. Pic, Des sociétés commerciales, 1926, III, n. 1224—1226 in tam navedene odločbe; Houpin-Bosvieux, Traité général des sociétés civiles et commerciales, 6. izd. 1928, II, n. 1452, 1618; Lacour — De la Morandière, Précis de droit commercial, 1938, 118, 125, 194; na tem niso spremenile niti številne novele zakona od 1867, predvsem od 9. avgusta 1935 in 31. avgusta 1937, niti najnovejša reforma od 19. septembra 1940, ki so le dalekosežno poostrele določbe o odgovornosti družbenih organov.

¹² Wieland, l. c. II, 388; Ardigó, La società per azioni nel diritto inglese, 1939.

¹³ Cit. čl. 38. franc. zak. o d. d.: čl. 105 belg. zakona o d. d. od 18. maja 1873 (nov. 25. maja 1913, 30. maja 1919, 14. junija 1926 in 30. nov. 1935.) Hallstein, l. c. 356.

¹⁴ Gl. op. 11 in tam navedeno literaturo (zlasti Pic, l. c.).

ne odstrani v primernem roku, ki ga sodišče določi. V dvomljivih primerih odgovarja imetnik take fiktivne družbe nujno neomejeno (§ 625/2 za d. d. in § 775/2 za dr. z o. z.). Proti zlorabam velja kakor doslej načelo dobre vere in poštenja.¹⁵

Na prvi pogled lahko ugotovimo, da tudi ta rešitev ni dobra. Tudi tako sankcijo je prav lahko izigrati s fiktivnimi družbeniki.

Temu primeru lahko pridružimo nadaljnjo možnost, pri-pustitev enoosebne družbe, toda le za časovno ome-jeno dobo. Po brezuspešno pretekli dobi, če se namreč število družbenikov ne izpopolni, družba prestane avtomatično, preostali družbenik pa postane neomejeno odgovoren za dolgove.¹⁶ Tak položaj je teoretično mogoč po našem za-konu o gospodarskih zadrugah. Če ostane število zadružni-kov več kakor leto dni izpod deset, zadruga prestane avto-matično, kar mora poslednji upravni odbor (preostali za-družnik) prijaviti v 15 dneh registrskemu sodišču radi vpisa v zadružni register (§§ 61 t. 4, 64/1 zak. o gospodarskih za-drugah). Ker je v tem primeru treba opraviti likvidacijo zadruge (§ 65/1), ni nujno, da bi preostali zadružnik postal neomejeno odgovoren za dolgove zadruge. Neomejeno od-govoren postane le v primeru zlorab v tistem letu pred pre-stankom in likvidacijo zadruge, zlasti kadar ne bo mogoče ločiti njegove zasebne imovine ter imovine zadruge. Zaradi strukture gospodarske zadruge se praktično tak primer eno-osebne zadruge ne bo pojavil v gospodarskem življenju. Izjeme so seveda vedno mogoče.¹⁷

7. Neomejena pripustitev enoosebne ka-pitalske družbe z vsemi svojimi slabimi stranmi je povzro-čila zahtevo po reformi. Zato se sklicujem na prejšnja iz-vajanja. Splošno je priznana enoosebna družba v nemškem trgovinsko pravnem sistemu. Čeprav so mnenja o njeni upravičenosti deljena, so vendar vsi edini v tem, da taka družba ne prestane (če ni zakonske določbe), ampak živi svoje pravno življenje nemoteno naprej, le da dobi preostali družbenik neomejen vpliv na njeno poslovanje. Tako si je dejansko poedinsko podjetje z omejeno zavezo utrlo pot v gospodarsko življenje v okviru d. d., še več pa v okviru dr. z o. z. Dopustnost enoosebne družbe sicer ne prihaja v

¹⁵ G u h l, Das Schweizerische Obligationenrecht (od 18. dec. 1936), II. zv., 2. izd. 1937, 275, 528; G o l d s c h m i d t, Grundfragen des neuen schweizerischen Aktienrechts, 1937, 136.

¹⁶ Prim. finski, norveški, danski zakon; H a l l s t e i n, l. c. 356.

¹⁷ Gl. op. 3 in 4.

zakonu do izraza, toda združitev delnic ali deležev v eni roki ni navedena med razlogi prestanka d. d. oz. dr. z o. z.¹⁸ Tudi ni dvoma, da kapitalska družba, ki ima samo enega družbenika, ni več družba v pravem pomenu besede, ker je pojmovno nesmisel. Zato je enoosebna družba našla številne nasprotnike.¹⁹ Toda kljub temu pojmovnemu protislovju in upoštevanju nastalih zlorab ima enoosebna družba še danes mnogo zagovornikov, ki jim je vsem skupno to, da gospodarsko življenje potrebuje take vrste podjetja seveda pod strogo določenimi pogoji. V obliki enoosebne družbe je namreč dana možnost, tudi podjetje posameznega podjetnika v vseh pravnih razmerjih ločiti od osebnosti podjetnika ter njegove zasebne imovine in ga v pravnem prometu zenačiti kot samostojno maso z drugimi družbenimi masami.²⁰

V italijanski doktrini so mnenja deljena. Prevladuje pritrilno stališče spričo pomanjkanja nasprotne zakonske določbe. Ob najmanjšem dvomu glede zlorab se zahteva neomejena odgovornost družbenika po načelu dobre vere in poštenja.²¹ To stališče dosledno izvaja tudi nemško-avstrijska in italijanska judikatura. Družbenik naj odgovarja omejeno z družbeno imovino le pod določenimi, strogimi kvantelami, utemeljenimi v pozitivnem pravu.

¹⁸ Škerlj, Das Gesetz über Gesellschaften mit beschränkter Haftung, 1909, op. k § 84, str. 150; Pisko, Lehrbuch des Österreichischen Handelsrechts, 1925, 56, 416, 445, 472; Wieland, Handelsrecht, II, 1931, 588; Feine, Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung v Ehrenberg's Handbuch des gesamten Handelsrechts, 1929, 425 sl.; Fischer, Die Aktiengesellschaft istotam, 1916, 401; Staub-Pinner, AG. Kommentar, 1921 k § 292 op. 18; Staub-Pisko, Kommentar zum HGB, 1908, II, k čl. 242 § 9; Staub-Hachenburg, GmbH-Kommentar, 1915, k § 60 op. 24; Brodmann, Aktienrecht, Kommentar, 1928, k § 292, str. 485; isti, GmbH, 1950, k § 2 op. 8.

¹⁹ Gierke, Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung, 1887, 854, 859; Feine, Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung, Ehrenberg's Handbuch des gesamten Handelsrechts, 1929, 425.

²⁰ J. v. Gierke, Handelsrecht und Schiffahrtsrecht, 4. izd. 1935, 388; Baumbach, GmbH-Gesetz, 1936 k § 15 op. 1; Aktiengesetz, 1937, 219; Brodmann, GmbH-Gesetz 2. izd., 1950, k § 20 op. 8, str. 16; Hachenburg, pri Düringer-Hachenburg HGB, 3. izd. 1934, III, 179 sl.; Klausning, GmbH-Gesetz, 1936, 51, ki pa poleg tega predlaga tudi posebno zakonsko ureditev trgovinskega podjetja z omejeno odgovornostjo.

²¹ Vivante, Trattato di diritto commerciale, 5. izd., 1935, II, 462; Mossa, Diritto commerciale 1937, I, 216; isti Rivista del diritto commerciale (RDC) 1939, II, 261 (Abusi della persona giuridica sociale); je pa za široko reformo. Enoosebno družbo odklanja tudi za sedanje ital. trg. pravo Manara, RDC, 1911, I, 1059.

8. Najučinkovitejša pripomoč proti enoosebnim kapitalnim družbam bi bila zakonska ureditev poedinskega podjetja z omejeno odgovornostjo (ali zavezo) ter absolutna prepoved enoosebne družbe. V trgovinsko-pravni literaturi najdemo večkrat mnenje, da tvori podjetje trgovca neko določeno pravno samostojnost, tako da ne bi bilo prav nobene ovire omejiti odgovornost trgovca za obveze svojega obrata le na imovino podjetja. Zakaj naj bi imele tak privilegij le določene oblike družb, ne pa na splošno podjetje, ki je združitve materialnih, osebnih in nematerialnih sredstev v dosego gospodarskega ali drugačnega družabnega namena²² ter tvori prav tako neko zaključeno celoto? Pri pravilnem upoštevanju pomena podjetja kot gospodarske tvorbe v pravnem življenju bi morali priti do zaključka, da je trgovinsko podjetje osrednja točka, na kateri je zgrajeno celotno trgovinsko pravo (zahteva po popolni objektivizaciji trgovinskega prava: Trgovinsko pravo naj postane pravo trgovinskih podjetij!).²³ Na tem sloni v bistvu zahteva po posebnem pravnem institutu podjetja z omejeno zavezo, ki naj bi preprečilo družbenemu pravu nasprotne tvorbe enoosebne družbe v okviru d. d. ali dr. z o. z. V tem smislu je postavil zahtevo po posebni ureditvi poedinskega podjetja z omejeno zavezo že Pisko s svojim zakonskim osnutkom ureditve poedinskega podjetja z omejeno zavezo.²⁴ Na njegovi ideji temeljé tudi novejša nemška prizadevanja.²⁵

²² Bajič, Delovno pravo, 1956, 99.

²³ Mossa, I problemi fondamentali del diritto commerciale, RDC, 1926, I, 245: „Diritto del commerciante e diritto della impresa dovranno significare una sola cosa, per il fatto che l'impresa, tale per la sua entità e portata o per la sua forma, diviene l'organismo economico che concentra in sé i mezzi, e gli uomini indispensabili per l'esercizio dell'attività commerciale“; Oppikofer, Das Unternehmensrecht, 1927, 150: „Bei einer eingehenden Würdigung der funktionellen Bedeutung des Unternehmens als wirtschaftlicher Erscheinung im Rechtsleben kann sich sehr wohl ergeben, daß die einheitliche Grundlage für systematische Abgrenzung und Aufbau des gesamten Handelsrechts im Unternehmen und der in ihm sich abwickelnden Tätigkeit zu suchen ist.“

Načelo je dosledno izvedlo le sovjetsko trgovinsko pravo, ki je pravo trgovinskih podjetij. Za dolgove odgovarja podjetje do vrednosti imovine neodvisno od sprememb v osebi lastnika podjetja. Prim. Gordon, Système du droit commercial des soviets (franc. prevod Dufour), 1955, 185 sl.

²⁴ Pisko, Beschränkte Haftung des Einzelkaufmanns, Grünhut's, Zeitschrift für das privat- und öffentliche Recht der Gegenwart, 37 zv. I. 1910., 699: Entwurf zu einem Gesetz über Einzelunternehmen mit beschränkter Haftung, 736.

9. Ob reformi prava delniških družb in družb z omejeno zavezo (in v tej zvezi rešitev vprašanja enoosebne družbe ter načela omejene odgovornosti), se je sicer v Nemčiji pojavilo dvoje možnosti: Efektivna uzakonitev načela neomejene odgovornosti za vsa podjetja z izjemo velikih podjetij, za katera naj se obdrži kot edino prikladna oblika delniška družba. Govorilo se je o posebljenju gospodarstva, o spremembi malih d. d. v osebne družbe (zaradi škodljivih posledic raznih rodbinskih, sorodstvenih, prijateljskih in njim sorodnih d. d.), o povišanju osnovne glavnice, o obči prepovedi enoosebne družbe, da celo dr. z o. z., kajti od načelnega stališča nasproti omejeni odgovornosti je odvisno tudi stališče nasproti družbam z omejeno zavezo. S tem bi razmerje med državo in d. d. bilo postavljeno na povsem novo podlago. Če se ni mogoče odločiti za prvo alternativo, potem je treba pripustiti podjetja z omejeno zavezo v vseh oblikah torej tudi poedinska podjetja z omejeno zavezo.²⁶ Da se končno nemški zakonodavec ni odločil niti za prvo niti za drugo alternativo, ampak je v novem Aktiengesetz-u z dne 30. januarja 1937 ostal pri stari ureditvi, nam dokazuje le to, da problem enoosebne družbe in podjetja z omejeno zavezo ni tako enostaven. Tudi po novem zakonu je enoosebna družba pravno dopustna v okviru d. d., seveda pa so zlorabe spričo strogih določb o publiciteti, nadzorstvu ter odgovornosti zmanjšane na najmanjšo mero. Ker igra tudi enoosebna družba veliko večjo vlogo na področju družbe z omejeno zavezo, si je zakonodavec pridržal rešitev problema enoosebne družbe in načela omejene odgovornosti za reformo dr. z o. z.²⁷

10. V italijanskih reformnih prizadevanjih obstojita dve diametralno nasprotni mnenji. Tako ne predlaga *Vivante* samo izrečnega priznanja enoosebne družbe v okviru d. d., ampak postavlja celo norme za njeno ustanovitev ter poskuša rešiti problem podjetja z omejeno odgovornostjo v okviru d. d.²⁸ Temu nasprotno odločno zavrača obliko eno-

²⁵ Predvsem Oppikofer, Das Unternehmensrecht, 1927, 127; J. v. Gierke, Lc. 411; Friedländer, Konzernrecht, 1927, 125; Friedländer, Die Einmanngesellschaft, Zentralblatt für Handelsrecht, 1926, 22, 154; Wieland, Handelsrecht I, 1921, 144, 507 sl. in II. 1931, 385 sl.; Feine, lc. 431.

²⁶ Klausung, Das kommende Aktienrecht, Deutsche Juristenzeitung, 1935, 1139.

²⁷ Schlegelberger-Quassowski, Aktiengesetz, 1937, § 2, op. 14, str. 111.

²⁸ Vivante, Proposte per la riforma delle società anonime, Foro Italiano 1935, Parte quarta, 1, 8. Zaradi zanimivosti citiram vsaj

osebne družbe kot gospodarskemu življenju skrajno škodljivo tvorbo ter vir zlorab *Mossa*,²⁹ ki se zavzema za obliko d. d. le za velika podjetja, predlaga za mala podjetja dr. z o. z. in zahteva končno ureditev poedinskega podjetja z omejeno odgovornostjo kot pripomoč proti enoosebnim družbam. Ker v italijanskem pravu danes dr. z o. z. ni urejena, se je v Italiji razvilo neštevilno malih delniških družb, predvsem enoosebnih, tako da je tam danes problem posebno pereč.

11. Z redko izjemo se do danes zakonodavec še ni odločil za zakonsko ureditev podjetja z omejeno odgovornostjo; znak, da proti tako dalekosežni spremembi pravnega sistema obstoje še mnogi pomisleki. Navedenim modernim prizadevanjem je sledil edinole zakonodavec kneževine Lichtenstein ter uredil v državljanem zakoniku (osebno in družbeno pravo) z dne 20. januarja 1926 ne samo enoosebno podjetje z omejeno odgovornostjo v gospodarske ali pa tudi negospodarske svrhe (čl. 854 sl.), nego tudi enoosebne „družbe“ („Einmannverbandsperson“) v okviru d. d. ali dr. z o. z. (čl. 659), ki pa jih je podvrjel posebnim poostrenim določbam. Te določbe predvsem varujejo koristi upnikov, ki jim dajo pravico do uradne revizije in uprave in jim končno zasigurajo neomejeno odgovornost imetnika enoosebne družbe v primeru težkih namernih zlorab.³⁰

IV. 12. Tudi jugoslovanski zakonodavec se v novem trgovinskem zakonu ni odločil za dalekosežno spremembo v smislu absolutne prepovedi enoosebne družbe ter uzakonitve podjetja z omejeno odgovornostjo, ampak je obdržal glede enoosebne družbe isto ureditev, kot jo ima trgovinski zakonik na področju Slovenije in Dalmacije.³¹ Tudi po NTZ.

prvi člen njegovega osnutka: La società anonima per azioni può costituirsi con atto pubblico anche da una sola persona mediante l'assegnazione di un capitale per l'esercizio di determinati affari commerciali. Osnutek je posnet po čl. 2 poljskega zakona z dne 26. marca 1928 in čl. 6, 7, sovjetskega reglementa o delniških družbah z dne 17. avgusta 1927, kajti tipična enoosebna družba je delniška družba v rokah države.

²⁹ *Mossa*, L'impresa nell'ordine corporativo, 1955, 20; Saggio per il nuovo codice di commercio, 1927; Per la società anonima italiana, RDC, 1959, I, 509; sistematično obravnava celoten problem enoosebne delniške družbe *Bragantini*, L'anonima con un solo azionista, 1940.

³⁰ *Beck*, Die Einmannverbandspersonen nach dem Gesetz des Fürstentums Lichtenstein vom 20. Januar 1926, Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht, 89, 1926, 218.

³¹ Enako je vprašanje urejeno tudi v trgovinskem pravu Hrvatske, Vojvodine, Bosne in Hercegovine; drugače je po srbskem zakonu o akcionarskim društvima z dne 10. decembra 1896, ki velja po zakonu z dne 30. marca 1922 tudi na področju Črne gore. Ker je akcijsko

bo torej enoosebna družba dopustna. Zakon ne prepoveduje, da se vse delnice oz. deleži spoje v eni roki. To ni nikak razlog za prestanek družbe (§§ 363, 475 NTZ.). Družba s samo činjenico, da ima samo enega družbenika ne prestane, pač pa enoosebna družba nikdar ne more nastati originarno, ker je za nastanek vsake d. d. oz. dr. z o. z. potrebno večje število družbenikov (za d. d. najmanj pet, § 182 odst. 1., NTZ.; za dr. z o. z. vsaj dva, ker drugače ne gre za družbo v smislu zakonskih določb o ustanovitvi družbe, § 415 in sl.). Zakon daje slednjič kavtele za en posamezen primer (§ 182 NTZ.). Če namreč pravila določajo, da morajo biti člani družbenih organov delničarji, potem mora d. d. imeti vedno toliko delničarjev, kolikor je potrebno, da se sestavijo dotični organi v smislu pravil. S pravili je torej mogoče izrečno preprečiti nastanek enoosebne delniške družbe.

Zakon ureja celo en način nastanka enoosebne družbe, če namreč pridobi vse delnice (§ 379) oz. deleže (§ 480) država, banovina ali občina. V tem primeru more javnopravno telo izvrševati dolžnosti družbenih organov. Če družba, ki je vse njene delnice ali deleže pridobila država, banovina ali občina, prestane, se more izvršiti likvidacija na ta način, da javnopravno telo prevzame obvezo poplačati vse družbine dolgove. Končno štiti zakon upnike s tem, da more občina to storiti samo z garancijo države ali banovine (§§ 379 odst. 2., 480; tudi §§ 381, 480 glede družbe v likvidaciji.). Ta način nastanka enoosebne družbe ni toliko nevaren, ker daje že samo javnopravno telo kot pridobitelj vseh delnic ali deležev zadostno garancijo družbenim upnikom. Ta način je celo v interesu narodnega gospodarstva. Problem nastane šele takrat, če neka druga fizična ali juridična oseba pridobi vse delnice ter pridobi izključen vpliv na poslovanje d. d. al dr. z o. z. V tem primeru so potrebne precejšnje kavtele, da se ne pojavijo škodljive posledice enoosebne kapitalске družbe.

15. Kljub temu, da je zavzel znaten del zakonodaj do tega vprašanja navidezne družbe v rokah enega družbenika odklonilno stališče, to še ni noben razlog, da bi zenačili naše pravo z inozemskim. Predvsem se moramo vprašati, ali je enoosebna kapitalaska družba, kakor je dopustna danes

pravo tega zakona najbližje francoskemu, enoosebna družba ni mogoča, ker vsaka d. d. prestane, če pade število delničarjev pod deset (čl. 81, t. č.). Izpopolnitev članstva iste ima za posledico nastanek nove družbe. Prim. Mirković, Nekoliko pitanja iz oblasti akcijskog prava, Branič, 1940, 219, 223; Postanak i pravni sastav trgovačkih društava, Pravosudje, 1940, 254, 258.

po Tz. in tudi po novem trgovinskem zakonu, gospodarsko pravilna organizacijska oblika za podjetja z omejeno odgovornostjo in ali je v skladu z duhom našega družbenega prava. Ali ni morda umestneje omogočiti tudi posameznemu podjetniku omejeno odgovornost za njegovo podjetje s posebno zakonsko ureditvijo, ne pa v obliki d. d. ali dr. z o. z.?

14. Jugoslovanski zakonodavec je sicer tudi v novem trgovinskem zakonu pripustil enoosebno kapitalno družbo. Pri tem so ga vodili v prejšnjih izvajanjih navedeni razlogi, ki govorijo proti enostavni prepovedi enoosebne družbe, prav tako kot nemškega zakonodavca. Toda, ker je drugače poskrbel za odklonitev škodljivih posledic enoosebne družbe, ni zagrešil napake. Tudi z ureditvijo po zgledu švicarskega OR (§ 625 odst. 2.), da mora družba za dobo svojega obstoja imeti gotovo število članov ter bi v nasprotnem primeru vsak družbin upnik imel pravico s tožbo zahtevati prestop družbe v varovanje svojih koristi, ne bi bilo prav nič pomagano, ker bi se taka sankcija prav tako lahko izigrala s fiktivnimi družbeniki.³²

V novem trgovinskem zakonu je izbrana druga, morda še učinkovitejša pot, namreč z določitvijo zadosti visoke osnovne glavnice, z izčrpnimi določbami o ustanavljanju, dalekosežno ureditvijo nadzorstva, računovodstva, razširjenjem načela publicitete, predvsem pa s poostrežitvijo določb o odgovornosti (za škodo in kazenske odgovornosti). S tem je dana možnost, da enoosebne družbe ne postanejo nezdrava pojava gospodarskega življenja ter se omeje na gospodarsko želeno mero. Ena določba NTZ.-a nam kaže celo to, da je zakonodavec izrečno skušal onemogočiti vsako zlorabo neomejenega vpliva v družbi.³³ Kdor namreč za zlorabo svojega vpliva, ki ga kot delničar ali družbenik pri družbi z o. z. ima v družbi, neposredno ali posredno stori, da član kakega družbenega organa, ki mu je poverjeno upravljanje družbenih poslov ali opravljanje nadzora nad tem upravljanjem, ali kdo drug, ki je zaposlen v družbi ali z družbo, prekrši svojo dolžnost, odgovarja za škodo, ki je povzročena s kršitvijo dolžnosti, kakor tudi kršilec (§§ 398 odst. 1., in 487 odst. 1.). Iz tega sledi nedvomno, da vsak delničar ali družbenik pri družbi z omejeno zavezo odgovarja

³² Tako tudi obrazložjenje ministrstva pravde k § 182 NTZ.

³³ Škerlj, *Le società per azioni secondo la nuova legge commerciale jugoslava*, RDC, 1959, I, 190.

za vsako zlorabo svojega vpliva v družbi neomejeno z vsem svojim premoženjem.

Za družbo z omejeno zavezo je NTZ še izčrpnější v pogledu varovanja koristi družbenih upnikov, ker izkustvo uči, da so upniki pri d. z o. z. še v večji nevarnosti kot pri delniški družbi in pa, ker je tu javna kontrola slabša. Če namreč način družbenega poslovanja očitno ograža poplačilo terjatev družbenih upnikov ali če bi bila v družbenem poslovanju na škodo upnikov storjena nepoštena dejanja ali hude kršitve zakona, imajo upniki, katerih terjatve dosegajo znesek vsaj polovice družbene osnovne glavnice, pravico predlagati registrskemu sodišču, da odredi preskušnjo s tkzv. poverjeniki za preskušnjo (§ 469, odst. 2.). Končno imajo upniki celó pravico, s tožbo zahtevati prestanek družbe, če katera koli bilanca ali katera koli preskušnja pokaže, da je propadla polovica osnovne glavnice ali v primeru oškodovalnega načina družbenega poslovanja (§ 477, odst. 1.). Tudi ti dve določbi NTZ-a kažeta namen zakonodavca, odpraviti vsak, upnikom škodljiv način poslovanja v družbi ter vsako zlorabo neomejenega vpliva.

15. Seveda pa bo važna vloga kakor doslej prepuščena judikaturi. Družbenik, ki je združil v svoji roki vse delnice oz. deleže, ne sme tega svojega položaja izrabiti v gospodarsko nedovoljene, navidezne in zasebnim ter družbenim upnikom škodljive posle. Seveda je v takem primeru ločitev zasebnega ter družbenega imetja, ločitev zasebnih ter družbenih poslov težavna stvar, ker obvlada „družbenik“ vse svoje premoženje v celoti ter gleda na oboje z istega vidika. Zato je načelo ločitve zelo težko posplošiti, marveč mora biti v vsakem posameznem primeru posebej preskušeno. Odločevati mora v vsem načelo dobre vere in poštenja (§§ 863, 914 o. d. z., § 916 o. d. z. glede navideznih poslov; do neke mere tudi čl. 278, 279 Tz.) v trgovinskem prometu in po tém je tudi odvisno vprašanje o priznanju ali nepriznanju načela omejene odgovornosti „družbenika“, ki si je v okviru d. d. ali dr. z o. z. brez posebnih težkoč omogočil omejeno odgovornost za svoje podjetje.³⁴

16. Gotovo bi bila uzakonitev posebne oblike podjetja z omejeno zavezo pod posebnimi strogimi kvtelami prikladnejša ter bolj ustrezajoča gospodarskemu življenju, toda našemu pravnemu sistemu z nekaterimi redkimi izje-

³⁴ Schlegelberger-Quassowski, l. c.; Feine, l. c. 450; Guhl, l. c., 275; Mossa, Abusi della persona giuridica sociale, RDC, 1939, 261.

mami (prim. § 1409 odz.) je to povsem tuja tvorba.³⁵ Tudi bi se s tako ureditvijo kaj malo doseglo, čim bi bilo podjetje vezano na strožje pogoje nego pri družbi z omejeno zavezo.³⁶ V tem primeru bi se s pomočjo fiktivnih družbenikov raje ustanovila družba z o. z. ter doseglo isti cilj.

17. Pri ureditvi d. d. in dr. z o. z. je moral zakonodavec imeti pred očmi, da so delniške družbe pa tudi družbe z omejeno zavezo ne samo sredstvo posameznih kapitalistov za obavljanje svojih dobičkanosnih poslov, nego važen instrument narodnega gospodarstva, ki naj bo čim bližje pojmu pravičnosti in onim idejam, na katerih ta pravičnost počiva. O tej vlogi je predvsem treba voditi račun. Jugoslovanskemu zakonodavcu se je to v polni meri posrečilo ter so zlasti določbe o odgovornosti zbudile poziv na posnemanje celo v reformnih prizadevanjih drugih držav z drugačnim gospodarskim sistemom, kakor je naš.³⁷ Ne glede na to, da v NTZ.-u ni urejeno poedinsko podjetje z omejeno zavezo kot nadomestilo enočlanske kapitalne

³⁵ Načelo omejene odgovornosti velja v pomorskem pravu. Ladja tvori pomorsko podjetje. Po nemškem sistemu (§ 486 HGB) obstoji omejena stvarna odgovornost lastnika ladje po samem zakonu. Upnikom služi za varnost njihovim terjatvam samo ladja (brod) in brodarina. Po francoskem sistemu, ki velja tudi pri nas (II. knjiga code de commerce iz l. 1807, v ital. prevodu tvori osnovno jugoslovansko pomorsko pravo), sicer lastnik ladje in brodar odgovarjata upnikom načeloma neomejeno. Toda z institutom tkzv. napusta (abandona) ladje (broda) in brodarine jima je dana možnost, omejiti odgovornost le na ladjo in brodarino (čl. 216 code de commerce). Načelo omejene odgovornosti obstoji torej v institutu abandona. Jugosl. načrt pomorskega zakona je opustil sistem abandona ter se odločil za angleški sistem omejene osebne odgovornosti brodarja v skladu z mednarodno konvencijo o omejitvi odgovornosti brodarja iz l. 1924. (Bruselj). Brodar naj odgovarja za dolgove do višine vrednosti broda in brodarine. O načelu omejene odgovornosti v pomorskem pravu gl. Špehar, *Odgovornost brodarja*, 1959, 109, 138 sl.; Wüstendorfer, *Das Seeschiffahrtsrecht* v *Ehrenberg's Handbuch des gesamten Handelsrechts*, 1923, 199 sl.; Ripert, *Droit maritime*, 1929, II., n. 1253 sl.; Scialoja, *Sistema del diritto della navigazione*, 1953, I., 225; tudi na pomorskem podjetju ter načelu omejene odgovornosti v pomorskem pravu opravičujejo nekateri ustanovo poedinskega podjetja z omejeno zavezo; prim. Mossa, *L'impresa*, l. c. 70; *il diritto alla impresa*, 1953, 13; Oppiköfer, l. c. O načelu omejene odgovornosti v zračnem pravu ter o abandonu, ki velja v italijanskem zračnem pravu še danes v nekem pogledu gl. Ambrosini, *Istituzioni di diritto aeronautico*, 1959, 255 sl.

³⁶ Wieland, l. c. II, 589;³⁷ Mossa, *Per la società anonima italiana*, 516.

družbe, bodo določbe NTZ.-a brez dvoma zajezile škodljive posledice takih gospodarskih tvorb ter jih reducirale na minimum ali vsaj napravile za popolnoma neškodljive.

V. 18. Današnji gospodarski razvoj nam seveda odpira zopet nove poglede. Država pridobiva vedno večji vpliv na delovanje gospodarskih podjetij in sicer od največjih delniških družb in koncernov do najmanjših podjetij posameznih trgovcev. Vedno bolj se priznava socialni značaj podjetja, ki sili k vedno večji nacionalizaciji in kolektivizaciji gospodarstva. V tem pravičnejšem sistemu seveda delniška družba in družba z omejeno zavezo ne bosta mogli biti prepuščeni eni sami osebi.

Vojaška služba in službeno razmerje.

Dr. Stojan Bajič.

Šele tik pred in med sedanjo vojno je uredilo delovno pravo izrečno vpliv službojemnikovega opravljanja vojaške službe na njegovo službeno razmerje.¹ Kakor drugi pravni redi je obravnavalo naše pravo doslej le občje zadržke v službojemnikovem službovanju, namreč zadržke zaradi bolezni in nezgode ter važnih osebnih razlogov (§ 1154^b odz., § 219 ob. z. itd.) in zaradi okolnosti na službodavčevi strani (§ 1155 odz., § 220 ob. z.). Samo obrtni zakon vsebuje izrečno določbo o zadržku zaradi poziva na vojaške vaje (§ 221 ob. z.), ki pod določenimi pogoji službenega razmerja ne prekinejo, temveč ustanavljajo celo službodavčovo obveznost, plačevati za ta čas službene prejemke. Nasprotno je služba v kadru redoma razlog za razvezo službenega razmerja (t. 7 § 258, t. 2 § 271 ob. z.).

Te ureditve niso zadostne. Kakor v drugih državah, je bilo tudi pri nas² treba urediti vprašanje samega obstoja službenega razmerja med službojemnikovim vojaškim službovanjem. Temu problemu je posvečena uredba o ureditvi službenega razmerja ob vpoklicu službojemnikov v vojaško službo z dne 7. ju-

¹ Les problèmes de travail et de la politique sociale et la guerre, Revue internationale du Travail, nov. 1939, 635; Le contrat d'emploi des travailleurs appelés sous les drapeaux, ibid. 709; prim. razpravo Herza in Besslinga v letošnji julijski številki te revije.

Gl. tudi: J. K., Radni ugovor radnika pozvanih na vojnu dužnost, Soc. Arhiv, 1940, I, 270.

² Bajič, Delovno pravo in vojna, Organizator, 1939, 77.